

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans”

Redactie: Parkstraat 44, Zaandam

Administratie: Jan Bestevaerstraat 2, Koog aan de Zaan

Versijnt 3-maandijks

December 1973 No. 48

In memoriam

Frans Mars

Met het heengaan van Frans Mars in mei van dit jaar heeft de Zaanstreek een markante persoonlijkheid verloren die, voor de geschiedschrijving en culturele ontwikkeling van zijn geboortegrond, van grote betekenis is geweest.

Op jeugdige leeftijd getuigde hij reeds van zijn liefde voor het Zaanse land. De Zaanstreek heeft talloze geschiedkundigen gekend die zich hebben verdiept in de historie. Hierbij ging hun belangstelling vooral uit naar het molenbedrijf en de hieruit gegroeide industrie alsmede de families die in deze ontwikkeling een grote rol hebben gespeeld. Frans Mars had naast deze belangstelling een open oog voor de zo aparte schoonheid van deze nijvere streek. Met zijn door kunstenaarsoog geleide gevoelige hand heeft hij met tekenstift en penseel talloze pittoreske plekjes voor het nageslacht vastgelegd. Zijn interesse ging hierbij vooral uit naar de, door de moderne technische ontwikkeling, met ondergang bedreigde molens. Ook vele schilderachtige boerderijen en de voor de Zaanstreek zo karakteristieke houten woonhuizen heeft hij vereeuwigd. Zijn puntige pen heeft menig belangwekkend artikel aan de Zaanse geschiedschrijving toegevoegd.

Samen met de met hart en ziel aan „zijn” molens verknochte Pieter Boorsma was Frans Mars één van de centrale figuren die de vereniging „De Zaanse Molen” omhoog heeft gestuwd tot het niveau waardoor het mogelijk is geworden van de nog overgebleven, doch sterk verwaarloosde molens, deels door restauratie ter plaatse, deels door overplaatsing en herbouw in de naaste omgeving van de Schans, de meest waardevolle exemplaren voor de naaste toekomst te bewaren.

Toen tijdens de tweede wereldoorlog en kort daarna een aantal, toenmaals jongeren, zich verenigden met het doel het algemene karakter van de streek met zijn typische Zaanse houten woonhuizen voor de ondergang te behoeden was het Frans Mars die zich, als één van de eersten, bij

hen aansloot. Deze groep, die later als de „Stichting Zaanse Schoon” naar buiten is getreden, heeft zeer veel gedaan voor de documentatie en het behoud van de Zaanse architectuur en de schoonheid van het landschap. Ook hier bleken de grondige kennis van de geboortestreek van Frans Mars en zijn aangeboren gevoel voor schoonheid van onschatbare betekenis.

Nadat weldra bleek dat verschillende waardevolle panden onmogelijk gehandhaafd konden blijven in verband met dringende stadssanering en noodzakelijke fabrieksuitbreiding ontstond het denkbeeld de belangrijkste van deze huizen naar een nieuw te stichten buurt te verplaatsen. Dit zou kunnen geschieden door de huizen per truck te verrollen of per schuit te vervoeren naar de nieuwe plaats van bestemming. Ook gehele of gedeeltelijke afbraak en latere herbouw was een mogelijkheid. In alle gevallen zou een grondige restauratie noodzakelijk zijn. Bij de latere realisatie van de boven geschetste plannen zouden de adviezen van Frans Mars bij de keuze van de panden, de wijze van vervoer en reconstructie van grote waarde blijken te zijn.

Toen na enige tijd het aan de Zaan gelegen terrein bij de Julianabrug als de meest geschikte plek werd uitverkoren en architect JB. Schipper Jr. als onderdeel van de door hem verworven „Prix de Rome voor schone bouwkunst” hiertoe een ontwerp had uitgewerkt, was het Mars die voor deze buurt de naam „Zaanse Schans” bedacht. Dit gegrond op het feit dat in de naaste omgeving, gedurende de tachtigjarige oorlog, de Geuzen een versterking („Schans”)

hadden opgeworpen ter bestrijding van de opdringende Spaanse legerscharen.

In eerste aanleg stond de ontwerpers hierbij voor ogen een normale woonbuurt met oude huizen te bouwen zonder enige gedachte aan het stichten van een museum of recreatiegebied. Nadat dit plan na langdurige onderhandelingen met Monumentenzorg, provinciale en plaatselijke overheden, zomede met steun van vele particulieren werd aanvaard, was zoals reeds vermeld, Frans Mars één van de stuwende krachten van de in 1961 opgerichte stichting „Zaanse Schans”.

Nadat zijn gezondheidstoestand hem noopte zijn activiteiten te beperken trok hij zich terug uit het bestuur van De Zaanse Molen en bedankte hij voor zijn lidmaatschap van Zaanse Schoon. Tot de laatste dag van zijn vruchtbare leven bleef Frans Mars echter een actief lid van het dagelijks bestuur en de bouwcommissie van de Zaanse Schans, waaraan hij zijn warm kloppend hart had verpand.

De bouw van de Zaanse Schans zal worden voortgezet. Node zullen echter zijn immer waardevolle adviezen worden gemist. Zo ook zijn milde oordeel bij discussiepunten waarbij de diverse meningen soms met elkaar botsten. Op zijn rustige wijze wist Mars de dan verhitte gemoederen tot een door ieder aanvaard compromis te leiden. Ook op dit organisatorisch gebied is zijn arbeid zeer zegenrijk geweest.

De Zaanse Schans, neen de hele Zaanstreek is Frans Mars zeer grote dank verschuldigd. Men zal hem met ere blijven gedenken.

Th. M. van der Koogh

Het overlijden van G. C. Huig

In de tijd, dat het artikel „In Memoriam Frans Mars” werd ontvangen, bereikte ons het droeve bericht, dat op 1 november in zijn huis te Hoorn (Terschelling) na een langdurig ziekbed was overleden de heer G. C. Huig, die tot 1967 2e voorzitter was van onze vereniging. Bij de begrafenis op 5 november te Hoorn, was ook onze vereniging vertegenwoordigd.

Op de begraafplaats werd op verzoek niet gesproken, daarom zij hier vermeld, dat de overledene vooral bekend is geworden door zijn actief aandeel in het verzet. Zijn aandeel in de verwoesting van het gewestelijk arbeidsbureau

aan de Oostzijde te Zaandam, op 21 mei 1943, was groot. Niet hierom, maar om een ander voorval is hij later gearresteerd en tot het einde van de oorlog in Duitse gevangenschap gebleven. Het spreekt vanzelf, dat hij in de naoorlogse tijd veel werk heeft verzet voor de Stichting 1940-1945.

Maar daarna heeft hij ook zijn krachten gegeven aan onze vereniging. Zo betekende dus zijn vertrek naar Terschelling in 1967 voor onze vereniging een voelbaar verlies.

Veel is in het begin van ons verenigingsbestaan door zijn toedoen tot stand gekomen. Zijn werklust kende geen grenzen, altijd ontsproten er nieuwe initiatieven aan zijn sprankelende geest.

Het was ook door zijn persoonlijke belangstelling en medeleven een groot genoegen om met hem te vergaderen.

Dat hij, naast zijn werk als directeur van drukkerij C. Huig, en zijn blijvende aandacht voor alle na-oorlogse facetten van het verzet, nog zoveel voor onze vereniging kon en wilde doen, stemt ons nu nog tot vreugde.

Hij zal in onze herinnering een ereplaats blijven innemen.

A. B.

Verslag jaarvergadering dinsdag 23 oktober 1973

Volgens de presentielijst hebben in totaal 35 personen de in de Walvis gehouden jaarvergadering bijgewoond.

In zijn openingswoord liet de voorzitter de bouwactiviteiten van het afgelopen jaar de revue passeren. Verwezenlijkt werden het Pakhuis De Lelie en het ophaalbruggetje. Realisering van de panden de Skeve Skans en het Wevershuis, alsmede de boerderij zal voorlopig om geldelijke redenen niet kunnen plaats vinden. Het in 1972 klaargekomen zijn van de panden de Mol, het Noorderhuis en het Bakkerijmuseum, heeft een grote financiële aderlating betekend.

Na de zakelijke mededelingen schetste de voorzitter de grote betekenis van Frans Mars voor de Zaanstreek, daarna werd de aanwezigen gevraagd enkele ogenblikken stilte te betrachten ter nagedachtenis.

De reeds in Anno gepubliceerde notulen van de vorige vergadering en het Jaarverslag werden — na nog eens voorgelezen te zijn — zonder meer goedgekeurd. De Voorzitter maakte nog wel de opmerking, dat het oorspronkelijke plan, om naast de Albert-Heijnwinkel een patriciërswooning te bouwen, niet doorgaat. Er zal nu op die plaats een wevershuis uit Assendelft verrijzen.

Een dit jaar zeer vlot verlopende contributiebetaling heeft het werk van de penningmeester zeer veraangenaamd. Jammer, dat door de stijging van de verenigingskosten, dit jaar de afdracht aan de Stichting enige duizenden guldens minder zal zijn. Het saldo van de Vereniging bedroeg per 1 oktober 1973 f 12.945,80.

Naar aanleiding van het financiële verslag vroeg de heer Kok, of het door ons aan de Stichting geschonken bedrag in „de grote pot” terecht komt, of dat het een speciale bestemming krijgt. Volgens de Voorzitter is het eerste het geval en komt het bedrag op rekening van de exploitatie van de huizen. Hij zal bij het Stichtingsbestuur vragen of een andere bestemming mogelijk is.

Vervolgens was de Kascommissie aan het woord. Over het beleid van de Penningmeester werd de loftrumpet gestoken. In zijn functie van Kascommissielid wordt de heer G. Brandt opgevolgd door de heer L. Luttikhuisen. De heer W. Dekker blijft nog 1 jaar zitting houden.

Als bestuurslid was alleen de heer Vercouteren aftredend; hij werd bij acclamatie herkozen.

Het huishoudelijk gedeelte was hiermede ten einde en had maar 25 minuten gevergd.

De heer Breeuwer van het Noorderhuis bood nog de inhoud van het in zijn museum geplaatste spaarvarken aan. De verenigingskas werd daardoor ge„spek”t met een bedrag van f 86,75.

Na de pauze konden de ras-Zaandammers aan hun trekken komen. Zij konden, nog meer dan de andere aanwezigen genieten van een door de heren Bouman en Ijskes gegeven lantaarnplaatjesvertoning. De toverlantaarn ontlokte aan enkele aanwezigen woordjes van oprechte vertedering, want het was een pronkjuweel van ouderwetsheid. De oude glasplaten kwamen uit het bezit van de Gemeente Zaandam en waren gedeeltelijk al voorzien van bijschriften, voor zover zover men wist wat de foto's voorstelden. Nu bleek de waarde van het vertonen van deze archiefbeelden, want enkele Zaandamse veelweters konden de meestal sumiere gegevens vaak met veel interessante en belangrijke wetenswaardigheden aanvullen. De Heemkundeambtenaar van Zaandam kan nu constateren, dat door deze avond zijn diaverzameling van oud-Zaandam in hoge mate aan waarde heeft gewonnen. Voor de niet-Zaankanters en de leden uit de noordelijke Zaangemeenten hadden deze beelden veel minder zeggingskracht, maar ook zij konden wel volledig beamen dat Zaandam prachtige hoekjes heeft gekend.

FINANCIËEL OVERZICHT 1972/1973 VAN DE VRIENDEN ZAAANSE SCHANS

Saldo 1-10-'72	f 16.132,31	Verzending Anno	f 523,16
Contributie 952 leden	„ 14.150,87	Drukkosten Anno	„ 1.781,10
Giften	„ 142,25	Kosten secr./penn.	„ 114,37
Mappen etc.	„ 751,50	Boerejonker adresplaatjes	„ 436,32
Rente spaarbank	„ 441,98	Papier, couverts, etc.	„ 730,86
		Kosten vergadering	„ 45,—
		Incasso kosten	„ 42,30
		Stichting Zaanse Schans	„ 15.000,—
		Saldo 1-10-'73	9.831,94
			3.113,86
			„ 12.945,80
	<hr/>		<hr/>
	f 31.618,91		f 31.618,91

WANDELGIDS VOOR DE ZAAANSE SCHANS

(met 4 reductie coupons)

Naast de vele boekjes over en gidsen voor de Zaanse Schans is nu een unieke wandelgids verschenen, die behalve bijzonderheden over elk perceel — in volgorde — ook iets vertelt over de wordingsgeschiedenis van dit Zaanse buurtje.

En dat niet alleen, want er worden vele bladzijden gewijd aan het karakteristieke van de zaandorpen en hun bewoners.

Een apart hoofdstuk is gewijd aan „De molens aan de Zaan”. Daarna begint de beschrijving van elk huis, met een zwart-wit tekening bovenaan elke bladzijde.

Verder is het boekje verlucht met afdrukken van prachtige kleurrijke foto's waarvan wij er enkele noemen: huizen aan het Zonnewijzerspad, de mosterdmolen gezien van het Zeilenmakerspad; de tegelschouw in de Walvis, enz.

Kortom, behalve wandelgids is het een kijkboekje dat men thuis nog vaak ter hand zal nemen, al was het alleen maar om de interessante kleurige omslag.

Vooraf onze leden wonende buiten de Zaanstreek willen wij op deze 48 bladzijden tellende uitgave van de Stichting Zaanse Schans opmerkzaam maken.

De prijs is f 3,50. Per post sturen wij hem u toe voor f 3,90.

Bestellingen gaarne vóór 31 januari per postgiro 626379 aan B. IJskes, Zonnewijzerspad 6, Zaanse Schans, Zaandam. Verzending: 1 februari 1974.

STROMEN BESTELLINGEN OP ONZE MAP!

Na een berichtje in „de Kampioen” van de ANWB stromen de bestellingen op onze opbergmap binnen. Hij is dan ook, behalve voor ons orgaan, mede voor ándere doeleinden geschikt.

Waar blijven de bestellingen van onze leden? U weet het: gefabriceerd van z.g. „Zaans Bord”, dat gemaakt is in de laatste nog werkende papiermolen ter wereld, gebouwd in 1698, en wel volgens de oude methode.

Op de voorzijde een afbeelding van het medaillon uit het middengedeelte van een deurkalf. Deze deurkalf komt uit het huis eertijds staande aan het Pantepad te Zaandam daterend uit 1643.

De prijs is f 5,—; franco per post f 6,—. Te betalen bij B. IJskes, Zonnewijzerspad 6, Zaanse Schans, Zaandam (postgiro 62 63 79).

CONTRIBUTIE 1974

Begin 1974 hopen wij weer de accept-girokaarten uit te zenden. Wilt u ons helpen door meteen te tekenen en weg te zenden? Bij voorbaat de dank van de penningmeester.

NIEUWE LEDEN

die wij bij deze deze van harte verwelkomen

Mevr. C. Joor-Bethlehem, Zaandam

De heer W. Hogendoorn, Zaandam

De heer S. C. Horn, Zaandam

De heer L. G. Woltheus, Zaandam

De heer W. Zandt, Zaandam

De heer G. J. Scheers, Zaandijk

Mevr. A. Keulemans-Bergema, Goes

De heer P. Zandsman, Weert

BERICHTEN

Oude nummers van ons orgaan

Wij zijn nog in het bezit van oude nummers van ons orgaan, en wel nrs. (12+13), 14, (18+19), 20, 21, 22, 23, (24+25), 26, 28, 29, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44 en 45. Prijs f 050 per stuk, dubbele nrs. f 1,—. Portokosten f 1,75 per zending. Te veel betaalde porto wordt teruggereguleerd. Postgiro 626379 t.n.v. 2e secretaris B. IJskes, Zonnewijzerspad 6, Zaanse Schans, Zaandam.

PLAATWERKEN

Eveneens ten bate van de kas van onze Vereniging zijn verkrijgbaar bij de heer IJskes: afbeelding van de Koopmanshuizen, nl. het Noorderhuis en d'Mol. Prijs f 4,—, franco per post f 5,— en verder is de z.g. Molenplaat er weer (gekleurd) afbeelding van „De Huisman”, „De Poelenburg” en „De Kat”. Prijs f 3,50 (afgehaald).

ADRESWIJZIGING

Nogmaals vragen wij dringend, of u bij adreswijziging bericht wilt geven aan de secretaris: Jan Bestevaerstraat 2. Koog aan de Zaan.

VERENIGING VRIENDEN VAN DE ZAAANSE SCHANS

Goedgekeurd bij K.B. van 16 augustus 1967.

Secr.: R. de Hoog, J. Bestevaerstraat 2, Koog aan de Zaan.
penningm.: J. Benjamin, T. Slagterstraat 1, Westzaan.

Postgiro 74 28 99 ten name van: Penningm. Ver. Vrienden v. d. Zaanse Schans, Westzaan.